

Березовська-Чміль Олена Борисівна

Кандидат політичних наук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ МАСИ ТА ЕЛІТИ

Стаття присвячена сучасним політичним тенденціям взаємодії маси та еліти. Проаналізовано наукові підходи до сутності суспільної ієрархії та елітаризму. Досліджено приклади застосування нового типу суспільних відносин в сучасному світі. Ключові слова: еліта, маса, політика, маніпулювання, конвергентні ЗМІ, соціальні медіа.

На сучасному етапі в різних країнах можемо спостерігати поширення явищ так званої «вуличної» політики і масових протестів, як способу тиску народних мас на еліти. Ряд експертів та політологів наголошують на негативних наслідках таких процесів та посиленні впливу радикальних рухів у всьому світі.

Метою статті є висвітлення та аналіз сучасних світових тенденцій і механізмів взаємодії еліти і маси в політичному дискурсі.

Аналізуючи наукові доробки із зазначеної проблематики, насамперед, необхідно згадати працю Х. Ортеги-і-Гассета «Повстання мас», який розділяв суспільство на інтелектуально та духовно розвинену меншість - еліту та посередню більшість - масу. Він зазначав, що людина маси не відчуває в собі ніякого особливого дару або відмінності від усіх і при цьому щаслива відчувати себе такою, як усі. Тоді як людина еліти - це та, яка до себе самої вимогливіша, ніж до інших, володіє здатністю творити, мислити і досягати мети [3].

Стосовно взаємовідносин влади і народу вчений пише: «Суспільство творить собі державу, як знаряддя для кращого життя. Тоді держава бере гору, і суспільство мимоволі починає жити для держави. Але все-таки держава ще складається з одиниць того суспільства... народ обертається в м'ясо, яким живиться державна машина. Кістяк пожирає своє ж живе тіло...» Щодо важливості ідей і цінностей суспільства Х. Ортеги-і-Гассет, зазначає, що «більшість людей не має поглядів, погляди треба впорснути їм під тиском, як мастило в машину. Тому дух, який би він не був, мусить мати потугу і користуватися нею, щоб люди без поглядів - а вони в більшості - придбали собі погляди. Без поглядів людське співжиття було б хаосом і втратило б свою органічну структуру. В міру того як бракує духової потуги, в міру того як бракує когось, хто править, панує хаос серед людей» [3].

Також можемо погодитись з думкою американського дослідника Ч. Міллса, що правляча еліта складається з людей, які займають такі позиції, що дають їм можливість піднятися над середовищем звичайних людей і приймати рішення, котрі мають великі наслідки... Це зумовлено тим, що вони керують найважливішими ієрархічними інститутами та організаціями сучасного суспільства... Вони займають у соціальній системі стратегічні командні пункти, в яких зосереджені влада, багатство й популярність» [2]. Відтак маси почувають себе пригнобленими, неспроможними досягнути вищого рівня в соціальній ієрархії. Політичні процеси в багатьох країнах сьогодні свідчать про кризу легітимності правлячих еліт і значною мірою їх деморалізації, недовіри мас до демократичних процедур виборів, референдумів тощо.

Спостерігаючи сучасні економічні кризові явища, наростання протестів народних мас в різних країнах, посилення радикалізму та агресії, можемо стверджувати, що занепад ліберальних цінностей і капіталістичного ладу неминуче призведе до впровадження соціалізму нового типу. Яскравим прикладом є нещодавні події в США, що ілюструють боротьбу промислової та фінансової еліт за здобуття політичної влади, де вони цинічно спекулюють на проблемах расизму і нерівності, використовуючи соціальну напругу і незадоволення мас у своїх цілях. «Пригноблені афроамериканці» по суті стали новим пролетаріатом в боротьбі за рівність, справедливість і солідаризм в майбутньому.

Як слушно зауважує відомий український науковець А. Баумейстер, ринкові відносини породили ринкове суспільство та ринкове мислення. Але парадокс у тому, що це переродження підриває зсередини і сам вільний ринок. Крах власності - спонтанний прояв цього дикого почуття... Наступні кроки - скасування інших думок, скасування відмінностей, скасування ринку. Адже вільний ринок - одне з головних джерел нерівності... [1].

Також згадаємо ще одну цитату Ортеги-і-Гассета: «людина маси вірить, що цивілізація, в якій вона народилася і якою вона користується, така ж спонтанна й самобутня, як природа, і тим самим доводить свою примітивність». Саме європейська цивілізація, на його думку, автоматично спричинила повстання мас. З одного боку цей бунт є надзвичайно позитивним явищем, бо викликаний неймовірним зростом можливостей сучасного життя. Але зворотний його бік жахливий, бо призводить до деморалізації людства [3].

А. Баумейстер з цього приводу наголошує: «Божевілля мас породжує божевілля еліт. А еліти, які збожеволіли, бажаючи заручитися підтримкою мас, посилюють і підсилюють масове божевілля... Політика

давно перетворилася на масовий товар. Політик повинен подобатись. Політик повинен догоджати. Політика давно стала масовою і перетворилася на торгівлю дешевим товаром...» [1]

Підсумовуючи, зауважимо, що впродовж останніх років спостерігається криза західних цивілізаційних цінностей та зародження нових ідей, нової морально-ціннісної парадигми буття, яка поступово вкорінюється в свідомості мас за допомогою конвергентних ЗМІ та новітніх цифрових технологій. Дедалі більшого впливу набувають соціальні мережі, що безперервно наповнюють своїм контентом сучасний медіа простір і безпосередньо формують думки, стереотипи, оцінки і судження масового користувача. Значну роль також відіграє феномен блогерства, когорта так званих «володарів думок», кумирів молоді, що формують певні тренди та вподобання молодого покоління і досить часто співпрацюють з політиками або самі мають певні політичні амбіції. Окрім того, тотальне захоплення соціальними медіа та дистанційні освітні технології призводять до критичного зниження інтелектуальних здібностей і рівня освіченості не лише мас, але й представників еліт. Стрімка цифровізація на сучасному етапі розвитку людства є потужним механізмом маніпулювання масовою свідомістю, контролю та стеження держави за громадянами.

Таким чином, основними сучасними тенденціями є криза концепцій елітаризму, поширення егалітарних ідей, формування нового типу відносин між елітою та масою, де маса намагається чинити тиск на еліту і водночас стає, часто не усвідомлюючи, об'єктом маніпулювання, своєрідною «зброєю» та інструментом досягнення певних цілей еліти.

Джерела

1. Баумейстер А. Світ у вогні й війна всіх проти всіх: XXI століття як боротьба масової людини проти цивілізації. URL: https://zik.ua/blogs/svit_u_vohni_i_viina_vsikh_proty_vsikh_xxi_stolititia_iak_borotba_masovoi_liudyny_proty_tsyvilizatsii_972697
2. Миллс Р. Властующая элита. М.: Издательство иностранной литературы, 1959. 542 с.
3. Ортега-и-Гасет Х. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. 424 с. - С. 15-139.

Слинько Микола Юрійович

Черкаський державний технологічний університет

Науковий керівник: Гончаренко Ірина Георгіївна, доктор наук з державного управління, професор
Черкаський державний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Статтю присвячено визначенню особливостей реалізації смарт-спеціалізації на регіональному рівні. Досліджено досвід реалізації смарт-спеціалізації в Австралії та Бельгії. Сформульовано вимоги до результативного процесу реалізації смарт-спеціалізації в регіоні. Ключові слова: смарт-спеціалізація, регіон, країна, вимоги до реалізації.

При прийнятті рішення про доцільність використання того чи іншого інструменту регіонального управління представникам органів регіональної влади та запрошеним фахівцям необхідно орієнтуватися нестільки на його популярність та креативність, скільки на об'єктивні передумови та наявні для цього можливості й ресурси в регіоні та чітко володіти всіма організаційними особливостями здійснення даного процесу на практиці. Лише за таких умов можуть бути досягнутими очікувані результати та реалізовані поставлені цілі.

Смарт-спеціалізація є інструментом, який довів свою результативність на прикладі розвинених країн світу і дозволив досягти не лише певних локальних цілей, а й наблизитися до розв'язання задач сталого розвитку на рівні країни чи навіть континенту. Так, наприклад, Австралією протягом 2008-2009 рр. було інвестовано з різних джерел 441 млн австралійських дол. на підвищення продуктивності праці, запобігання зміні клімату та ошадне використання природних ресурсів у сільському господарстві, що і було визнано смарт-спеціалізацією [1, с. 56-60]. Широкомасштабні наукові дослідження в країні були спрямовані на інноваційний супровід всього життєвого циклу вирощування зернових культур (дослідження ринку, селекція, методи господарювання та після виробнича обробка), з цією метою було обрано 25 найбільш конкурентоздатних видів зернових. У результаті вклад сільського господарства у ВВП країни зріс до 12,1% порівняно з 3,2%, які у середньому спостерігалися протягом 1999-2006 рр. [1, с. 57]. Було встановлено, що 1,0% від продажу зерновий має бути спрямованим на рахунок Корпорації досліджень та розробки зернових (The Grains Research and Development Corporation), що використовуються не лише на неперервний інноваційний розвиток кожного з етапів життєвого циклу вирощування зернових культур в країні, а й на професійне зростання та навчання працівників підприємств, що є безпосередніми учасниками даного процесу, яких за даними 2013 р. нараховувалося понад 24 тис. ферм [1, с. 58]. У комплексі це дозволило